

Részlet a regényből:

Nem árt, ha a forradalom kitörése előtt néhány nappal kórházba vonul az ember, a forradalom leveréséig ott is marad, a megtorlás alatt pedig békésen lábadozik otthon. A sors így megóvjá attól, hogy a kritikus napokban rosszul döntsön, sőt döntsön egyáltalán, és róla sem dönthetnek rosszul sem a forradalom idején, sem a leverése után azok, akik mások életéről döntenek. Történetünk hőse, Fátray Gyula gépészmérnök szeptember másodikán töltötte be a negyvenhatodik életévét, és egész napi koplalás után október tizenhetedikén, szerdán kora reggel vonult be a kórházba. Odabent enni már nem kapott, csak inni. Reggel, délben, este egy-egy alapos beöntés, majd másnap, tizennyolcadikán feleségének másodunokabátyja, dr. Kállai Zoltán megműtötte. Az aranyérműtét után esedékes első székelés fájdalmát a szüléshez hasonlítják, és ajánlatos a kórházban megejteni, mert komplikációk adódhatnak. Hősünk a műtétet követő negyedik napon, hétfőn esett túl rajta, Kállai adjunktus megdicsérte, és azt mondta, hogy holnapután haza is mehet. Szerdán mégsem tudott hazamenni, mert előző délután kitört a balhé.

Mindenkit a pincébe evakuáltak, az utcáról behozott sebesülteket egyenest oda vitték. Nem szerencsés harcászati szempontból a Rókus Kórház fekvése. Korábban épült, mint az öt-hat emeletes bérházak, belóg a Rákóczi útra. A lebontását többször is tervbe vették, aztán maradt, ahol volt. Nem gondolták a XVIII. század végén, hogy Pest hadszíntér lehet, pedig a tervezők éppen olyan emberek voltak, mint előttük és utánuk. Buda visszafoglalása nem volt vértelen csetepaté, igazán emlékezhetek volna rá száz évvel később. Ötven évvel a kórház átadása után forradalom tört ki és szabadságharc. A Citadelláról egész Pestet, így az akkori belváros peremén lévő Rókus Kórházat is pompásan lehetett lőni. Az épület a második világháborúban számtalan belövést kapott, az alagsorban akkor állítottak fel szükségműtőt először. A teljes felújításra nem volt pénz, csak a lebombázott kápolnát hozták helyre. A világháborús golyónyomokat a Nemzeti Színház felé eső hosszú falon tizenegy évvel később is lehetett látni. Ezúttal mind a Keleti pályaudvar, mind a háborúban felrobbantott Erzsébet híd rozsdás torzója felől, a villamos-végállomáshoz telepített állásokból egyaránt szenvedélyesen lötték a kórház utcára belógó részét. A sebesültek váltig állították, hogy magyarok lönek magyarokra, amit a betegek és az orvosok többsége nem akart elhinni. Hogyhogy magyarok a magyarokra? Hát nem az oroszok a magyarokra?

Tőlük harminc méterre, a Nemzeti Színház előtt darabolják a Sztálin-szobrot! Na ne! Hogy került volna oda a Dózsa György útról, odarepült!? Odarepítették, igen! Kisebb-nagyobb bronzdarabokat hoztak be, hogy a bálvány kezéből, füléből, orrából valók. Hihetetlen! A Nemzeti Színházat a Körútról lövik, pedig az nem lóg be sehová. A Szabad Nép székházat is lövik, kirabolták az első emeleten a nyomdát. Leállt a páternoszter, a felmenő és a lemenő ága közti pozdorjafalat a földszinten széthasogatták. Dörögtek a fegyverek, a betegek feje felett recsegett-ropogott minden. Bár a kórház vezetése tiltotta, a bátrabb ápolók és betegek felmerészkedtek a földszintre és az emeletre, hogy az ágyak fejénél a falból kilógó fülhallgatós rádióból meghallgassák az egyedül fogható Kossuth adót, amely váratlanul a Szabad Kossuth Rádió nevet nyerte. A hírhozók egymásnak ellentmondó kormány- és pártutasításokról számoltak be, meg arról, hogy egyébként szünet nélkül komolyzenét adnak. Időnként megszűnt a vétel, az áramszolgáltatás leállt, a pincében gyertyával, mécsessel és petróleumlámpával világítottak, úgy műtöttek. Fátray Gyula kedd este épp az ágyában ülve vacsorázott – már tudott ülni, ami nagy szó –, fején a feketére galvanizált fülhallgatóval, amikor lövéseket hallott a Bródy Sándor utca irányából is, meg a fülhallgatóból is. Egyik fülének sem akart hinni, amikor pedig elhitte, meg volt sértve. Arról nem volt szó, hogy neki még egy háborút kelljen végigélnie. Körülötte rettegtek vagy örültek. Ő maga kétségbe volt esve. Az épekkel együtt cipelte a súlyos állapotban lévő betegeket, az ágyakat, az éjjeliszekrényeket és zsámolyokat az alagsorba. Jól jött a testi erőfeszítés, amíg cipekedett,

nem kellett gondolkoznia. Kállai doktor széleseben rohangált, és valahányszor elhaladt mellette, rákiáltott:

– Gyuszi, ne csináld, be fog vérezni! – és csapkodó szárnyú fehér köpenyében tovarobogott. Szerda estére hősünk sikeresen belázasodott. A tüdőgyulladást csütörtökön, október 25-én állapította meg Kállai doktor, fülét hősünk hátára és mellkasára tapasztva. – Gyuszikám, arról szó sem lehet, hogy hazaengedjünk! Ezt ki kell feküdnöd.

– Majd otthon kifekszem.

– A Rákóczi utat és a Körutat végig lövik! – kiáltotta Kállai doktor. – Én se tudok hazamenni! Mindenki megkapja a sorozatát, aki csak kidugja az orrát!

Kállai adjunktus egyetlen ugrásnyira lakott, szemben az Urániával, és kedd este óta nem járt otthon. A feleségével a kapcsolatot telefonon tartotta. Elképesztő, ha egy háborús városban működik a telefon, Pesten működött. – Anikó hisztizik – mondta Kállai adjunktus gúnyosan –, személyesen kell lefáradnia kényérért.

A szépnek számító, önző és korlátolt Anikót mindenki utálta. Őt azonban legalább meg lehetett érteni: hozzáment egy gazdag, és a szakmája révén feltartóztatlanul gazdagodó sebészhez, és annyi ékszert aggathat magára, amennyit elbír. Azt viszont nem lehetett megérteni, miért vette el Zoltán, aki az esküvő előtt Anikó tudtára adta, hogy a szoknyavadászatot a házasságkötése után sem fogja abbahagyni. Anikó hitetlenül és gögösen mosolygott a szabályos, hideg pofijával, aztán vérig sértődött, mert Zoltán betartotta az ígéretét. Nem szerette Zoltánt, most meg is gyűlölte, de válni nem akart, a jólét többet nyom a latban. Azt is megmondta Zoltán, hogy gyereket nem akar, elég, hogy a feleségét meg a két kislányát elgázosították. Anikó nem ragaszkodott a gyerekhez.

Kállai adjunktus napi tizennyolc órában műtött vagy asszisztált, a maradék idejében vitázott és szavazgatott a többiekkel, ki kerüljön a forradalmi bizottságba és ki ne. A bizottságnak végül a fele lett orvos, a másik fele a kórházi személyzetből tevődött össze. Kállai doktor szűk családi körben addig is hangoztatta, hogy gyűlöli a rendszert, most pedig nyilvánosan is elmondta, hogy a kommunistákat el kell zavarni a hatalomból. 45-ben lépett be a kommunista pártba; az évek során egyre kevésbé tetszettek neki a pártgyűlések, a párt értelmiségellenes politikáját erősen kifogásolta, de azért párttag maradt. – Zoltán reakciós – állapította meg Kati, hősünk felesége, valahányszor Zoltánnal találkoztak, és hogy a kijelentésének az élet elvegye, mindig hozzátette: – Már gyerekként reakciós volt. Zoltán történelmi fordulatnak nevezte a forradalmat, de a lelkesedése az első két forradalmi bizottsági ülés után némileg lelohadt. Egy orvos szavazata annyit ér, mint egy takarítóé: mi ez, ha nem a proletárdiktatúra újabb esete? Hogy orvosok kisebbségbe kerülhetnek, egy kórházban! Először arról vitatkoztak, hogy „forradalmi bizottság” vagy „forradalmi bizottmány” legyen-e a nevük. Elvoltak ezzel másfél órát, miközben sürgősen műteni kellett volna, de mindenki a gyűlésen hablatyolt. Akik a „bizottmány” mellett érveltek, a magyar hagyományok és 1848 eszméinek megtagadóiaként, labancokként és árulóként aposztrofálták azokat, akik a „bizottság” mellett foglaltak állást, és akiket pontosan úgy szavaztak be a testületbe, mint amazokat. Aztán arról folyt a szócséplés, hogy minden sebesültet ellássanak-e, vagy csak a magyarokat, és azok körül is csak az igazolt felkelőket-e, és hogyan is kell igazolni, hogy valaki felkelő, elég-e két tanú, vagy kérjenek írásos igazolást, és ha igen, milyet és kitől. Olyanok hörögtek a lehangosabban a szovjet sebesültek ellátása ellen, akik szintén letették az orvosi esküt, és akik egy hete még a legnagyobb sztálinisták voltak! – Disszidálni kéne Palesztinába – mondta Zoltán. – Tehenet fejni egy kibucban! Itt semmi nem volt, ebben a kommunizmusban, de ott igazi kommunák vannak! Nem törődni semmivel, a földet túrni! Azt kéne, mert ez itt reménytelen! És ott az orvosokat is megbecsülik! Palesztinának hívta Izraelt, így szokta meg, és most az lett a mániája, hogy már 45-ben ki kellett volna vándorolni.

– Most már nem lehet, Anikó nem akar menni, ő jól érzi magát itthon, azt hajtogatja, hogy rajta nem is látszik, hogy zsidó.

- Menj el egyedül.
- Nem hagyhatom itt, nincs szakmája, éhen hal!
- Majd csak kap munkát valahol. Lehet betanított munkás vagy eladó.
- Ezt nem tehetem meg veled.
- De miért nem?
- Mert elvettem.
- Akkor válj el!
- Azt nem lehet.
- Nyomd be egy irodába, valamelyik hálás páciensedhez, te pedig menj el, ha akarsz. Úgyis ráhagyod a lakást, a képeket...
- Ráhagyom, de abból csak öt-hat évig élne meg...
- Azalatt kitanul valamit.
- Nem lehetek ennyire aljas.
- De hát család fűvel-fával!
- Az más. Azt előre megmondtam neki.

A hírek és a rémhírek alig jutottak el hősünk tudatáig, jobb is volt, hogy égett a teste, nem kellett gondolkoznia.

Aztán lement a láza.

Nem tudott hazatelefonálni, a hivatalos vonalat a kórház vezetői használták. Volt egy nyilvános fülke, a betegek a tiltás ellenére fel-fellopakodtak a földszintre, mire a kórház vezetősége a fülke ajtaját találékonyan lelakatolta. Várta, hogy bejöjjön a felesége. Felső ajkára lógó orrával mindig a keresztények számára fenntartott részben utazott a villamoson, és nem ijedt meg, ha nyilasok igazoltatták: farkasszemet nézett velük, vörösre lakkozott, hosszú körmei közé csippentette a hamis papírokat, és megvetően nyújtotta át, ez hatott. De Kati most nem jött. Másutt is folyhatnak harcok. Odakint nagy lehetett a káosz, a kormány összetétele naponta változott, naponta új pártok jöttek létre, bizottságok tömege alakult. Képtelenségeket cáfoltak vagy erősítettek meg a betegek, az orvosok, az ápolók, az új betegek; megpróbált nem hitelt adni senkinek, és nem gondolkozni egyáltalán. A Köztársaság téren megostromolták a budapesti pártbizottság épületét, valakiket meglincselték, és ásnak, ásnak, ásnak, a kazamatákat keresik, amelyekben a rabokat kínozták. A Jászai Mari téren a Fehér Ház mellett, a Belügyminisztérium épületénél is ásnak, ott is kazamaták voltak, tessék, a lapok is megírták, ahonnét a halálra kínoztak hulláit egyenesen a Dunába dobták. Az újságokat mentősök hozták be. A mentőautókat az ablakon kidugott vöröskeresztes zászlóikkal, így mondták, sem a felkelők, sem a seregek nem lötték. Kállai Zoli azt állította, hogy sikerült Katit néhányszor elérnie telefonon, semmi bajuk, csókoltatják. Vagy igazat mondott, vagy sem.